

Media en gerechtsverslaggeving

De bescherming van de eer en goede naam van magistraten en het waarborgen van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht als beperking op de vrijheid van expressie en informatie

Dirk Voorhoof*

1. Media en justitie: een problematische relatie ?

1.1. In België is de verhouding tussen de media en justitie uitgegroeid tot een belangrijk aandachtsveld vanuit zowel het perspectief van de journalistiek als vanuit justitieel perspectief. Daarbij is sprake van een probleemverhouding of minstens van 'een problematische relatie' tussen beide sectoren.¹

Een spanningsveld tussen media en justitie is onvermijdelijk omwille van de structurele kenmerken en de respectievelijke functies van de massamedia enerzijds en van het justitieel apparaat anderzijds. Aan de kant van de *media* primeert de snelheid, het flitsend, vluchtig en vaak oppervlakkig karakter van de actualiteitsverslaggeving. Als maatschappelijke doelstelling zijn de media erop gericht informatie vacant, openbaar te maken, aan het (grote) publiek ter beschikking te stellen en deze informatie te duiden, eventueel te becommentariëren, te opiniëren en stelling te kiezen naar gelang de redactionele lijn of ideologische of politieke invalshoek van de krant, het tijdschrift, de journalist... Het *gerecht* daarentegen werkt traag en reflectief, met geformaliseerde procedures. De opsporings- en onderzoeksfase voltrekt zich discreet. De oordeelvorming gebeurt tegensprekelijk, met genuanceerde afweging en gewaarborgde onpartijdigheid en onafhankelijkheid van de rechters. Niet de snelheid en de openbaarheid, maar de rechtvaardigheid is het streefdoel.

Toch zit er in de relatie media – justitie meer conflictstof dan de verschillende aanpak, de verschillende manier van werken, de verschillende organisatiestructuur en de uiteenliggende doelstellingen van beide 'instituten' laten veronderstellen. Reden waarom sprake is van een 'problematische relatie'. In het recente verleden zijn een aantal indicaties te signaleren die erop wijzen dat het problematisch karakter van deze relatie is toegenomen...

1.2. In het *Parlement* zijn de voorbije jaren een aantal wetsvoorstellen ingediend ter beperking van privacy-aantastende mediaverslaggeving over gerechtszaken. Uit onderzoek zou gebleken zijn dat de gerechtsverslaggeving in de pers al te vaak een

---

* R.U.Gent.

1. VAN KERCKVOORDE, J., 'Misdaad, misdadbestrijding en de media. Een problematische relatie', *Panopticon*, 1986, 309-316; LECLERQ, J., 'Magistrature – Barreau – Presse et Conférences de presse', *R.D.P.*, 1987, 871-889; DE MEYER, R., 'De gerechtsjournalistiek in Vlaanderen', *Communicatie*, 1986, afl., 2, 2-9.

aantasting inhoudt op het *recht op privacy van verdachten* en een inbreuk uitmaakt op het vermoeden van onschuld, zoals o.m. gewaarborgd door art. 6, par. 2 E.V.R.M. Voorgesteld wordt om bij wet een strafrechtelijk gesanctioneerd verbod af te kondigen tot het bekendmaken van de identiteit van personen die verdacht of beticht worden van misdaden of wanbedrijven. Dit verbod zou gelden tot het in kracht van gewijsde gaan van de rechterlijke uitspraak.²

1.3. Vanuit de journalistieke sector is scherpe kritiek geuit op deze wetsvoorstellen, hoewel ook daar in de voorbije jaren het besef is gegroeid dat de gerechtsjournalistiek in de dagblad- en weekbladpers zich nadrukkelijker dient af te stemmen op het recht op privacy van het individu en de rechten van de verdediging (art. 6 en 8 E.V.R.M.).³ Als tegenreactie op deze wetsvoorstellen werd begin 1988 binnen de schoot van de *Algemene Vereniging van Beroepsjournalisten van België* (A.V.B.B.) overgegaan tot de oprichting van een *deontologische raad*, teneinde door controle binnen de journalistiek en d.m.v. deontologische zelfregulering een zekere sanering van de gerechtsverslaggeving na te streven.⁴

Ook vanuit reklasseringsorganisaties wordt sinds enige tijd aangedrongen op een soberder gerechtsjournalistiek en wordt gepleit voor journalistieke zelfregulering, eerder dan voor bijkomende wettelijke verbodsbepalingen.⁵

1.4. Wordt er dus aangedrongen op een vorm van gerechtsjournalistiek waarbij de media zich in hun verslaggeving onthouden van virtueel privacy-aantastende berichtgeving ('herkenbaarheidsinformatie') en dus niet alle beschikbare informatie in de openbaarheid brengen, anderzijds is bij de journalistieke sector een onvrede aanwijsbaar omtrent het gebrek aan openbaarheid en de onvoldoende mate van toegankelijkheid van de gerechtelijke informatie. *Gerechtsjournalisten* beklagen zich over de gebrekkige wijze waarop het principe van de openbaarheid van de terechtzittingen in de praktijk worden nagekomen en wijzen op de afwezigheid van

2. Zie Parl. St., Kamer, 1984-1985, 31 januari 1985, nr. 1123/1 (M. SMET en H. SUYKERBUYK); Parl. St., Senaat, 1984-85, 7 februari 1985, nr. 816/1 (H. DELEECK); Parl. St., Kamer, 1985-86, 18 december 1985, nr. 81/1 (H. SUYKERBUYK), amend., 4 november 1986, nr. 81/2 (P. HERMANS); Parl. St., Senaat, 1985-86, 20 maart 1986, nr. 204/1 (H. WECKX). Het laatste voorstel dateert van 19 april 1988: Wetsvoorstel houdende verbod op het bekendmaken van de identiteit van personen die verdacht of beticht worden van misdaden of wanbedrijven, Parl. St., Senaat, B.Z. 1988, 19 april 1988, nr. 250/1 (C. DESMEDT).

3. Op de problematiek van de doorwerking van deze bepalingen in private verhoudingen ('horizontale werking', 'derdenwerking') wordt in dit bestek niet nader ingegaan. Voor een algemene situering zie RIMANQUE, K. en PEETERS, P., 'De toepasselijkheid van grondrechten in de betrekkingen tussen private personen. Algemene probleemstelling', in RIMANQUE, K. (ed.). *De toepasselijkheid van de grondrechten in private verhoudingen*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1982, 1-34.

4. Zie *Journalist*, 1988, afl. 1, 4. Hierbij aansluitend kan verwezen worden naar de recentelijk gepubliceerde brochure van de A.V.B.B. 'Beknopt overzicht van de gerechtelijke pers', met daarin de beklemtoning van de fundamentele principes die bepalend behoren te zijn voor de mentaliteit van de journalist-gerechtsverslaggever: X., *Beknopt overzicht van de gerechtelijke pers*, Brussel, A.V.B.B., 1988, 40 p.

5. BLOEYAERT, M., 'Namen noemen', *FATIK*, 1988, afl. 38, 1-4; BLOEYAERT, M., *Ronde-tafelgesprek tussen gerechtsjournalisten en reklasseringswerkers*, Nota van de werkgroep 'gerechtelijke verslaggeving' van de Vlaamse Vereniging voor Forensisch Welzijnswerk, de Koninklijke Commissie der Beschermingscomités en de Sociale dienst van het Bestuur der Strafinrichtingen, Brussel, I.P.C., 1989, 16 p.

een actief openbaarheidsbeleid vanwege de rechterlijke macht.⁶ Gepleit wordt voor het operationaliseren van het openbaarheidsprincipe van de rechtspraak, zoals voorzien in art. 96-97 G.W. en art. 6 E.V.R.M.

Dit dient gepaard te gaan met een faciliteitenuitbreiding voor de media (adequate en systematische voorlichting in verband met de terechtzittingen, perstribune en communicatie-infrastructuur, geluidsversterking van de (soms op fluistertoon) voorgelezen vonnissen en arresten, het ter beschikking stellen van fotokopies van b.v. de akte van beschuldiging en van de uitspraak) en met de institutionalisering van de voorlichting (persrechter, persofficier van justitie, voorlichtingsambtenaar van justitie). Een en ander verdient een aanvulling en een nadere uitwerking van de bestaande Ministeriële Circulaires in verband met de relatie tussen justitie en de media.

1.5. In de relatie pers en gerecht heeft zich in de voorbije jaren nog een ander knelpunt gemanifesteerd. Bij *leden van de magistratuur* is het een steeds vaker gehoorde klacht dat zij in overdreven mate beperkt worden in hun *vrijheid van expressie* en dat voor hen de mogelijkheid tot deelname aan het maatschappelijk debat zo goed als onbestaande is.⁷ In 1987 bevestigde het Hof van Cassatie de rechtsgeldigheid van een tuchtsanctie die was opgelegd aan een magistraat wegens een interview op de RTBF-radio.⁸ De plicht tot gereserveerdheid en discretie van leden van de magistratuur in de contacten met pers, radio en televisie werd daarbij nadrukkelijk op het voorplan geplaatst en de expressievrijheid van de leden van de magistratuur beperkend geïnterpreteerd. Enige jaren terug werden de parketmagistraten middels een Omzendbrief van toenmalig justitieminister J. Gol eveneens met nadruk op genoemde plichten gewezen en werd hun de verplichting opgelegd om voorafgaande toelating te vragen aan hun hiërarchische oversten om verklaringen, van welke aard ook, te doen aan de geschreven pers, radio en televisie. De Minister van Justitie ging daarin overigens, als lid van de uitvoerende macht, zijn bevoegdheid te buiten door aan de Procureurs-Generaal de opdracht te geven contact op te nemen met de Eerste Voorzitters van de hoven van beroep en er bij deze op aan te dringen dat de in de Ministeriële Circulaire vervatte principes ook zouden worden nageleefd door de magistraten van de zetel.⁹

1.6. In het kader van de situering van de probleemverhouding tussen media en justitie kan zeker niet voorbijgegaan worden aan een aantal conflicten die in de voorbije jaren nogal wat beroering hebben gewekt. De indruk bestaat dat het voorwerp of de aanleiding van een aantal *repressieve maatregelen of bedreigende onderzoeksdaeden* steeds verband hield met een bepaalde vorm van *onthullingsjournalis-*

6. VOETS, F., 'Vrouwe Justitia en de pers: een maagd belaagd?', in BREWAEYS, E. e.a., *Persvrijheid, omroeprecht en nieuwe media*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, Tegenspraakcahier 3, 1987, 58-59. Zie ook Vlaams Jurist Vandaag, 1987, afl. 4, 22-23, rubriek 'Juristen aan het woord', F. VOETS.

7. PANIER, C. en RINGELHEIM, F., *Les pouvoirs du judiciaire*, Brussel, Ed. Labor, 1988, 161 p. Zie ook het tijdschrift ('Bulletin d'information') van de Association Syndicale des Magistrats, i.h.b. 1984, afl. 13; 1985, afl. 15; 1987, afl. 20-21 en 1988, afl. 22-23.

8. Cass., 14 mei 1987, Arr. Cass., 1986-1987, 1211.

9. Ministeriële Circulaire van 15 juli 1984 betreffende verklaringen aan de pers, Brussel, Ministerie van Justitie, gepubl. in X., *Beknopt overzicht van de gerechtelijke pers*, o.c., 28-29.

tiel of dat de vervolging eerder selectief gericht was tegen bepaalde publikaties.¹⁰ Er was, om de belangrijkste te noemen, de veroordeling van het Weekblad POUR in 1981¹¹, de inbeslagname en veroordeling van het Gentse stadsmagazine 'METRO' in 1983-1984¹², de voorlopige hechtenis en de vervolging wegens heling van HUMO-journalist M. Coenen in 1985¹³, en .... voorjaar 1987 de huiszoeking (sommigen spraken van de razzia) door de gerechtelijke politie in de redactielokalen bij DE MORGEN en bij een 20-tal journalisten van die krant. De problematiek van het journalistiek bronnengeheim kwam hiermee opnieuw ter discussie.

Kort na de 'inval' bij DE MORGEN werd ook overgegaan tot de inbeslagname van de opname van een door de BRT-TV uitgezonden panelgesprek waarin uitgerekend de gerechtelijke actie bij DE MORGEN en ... de problematische verhouding media-justitie aan bod kwam.¹⁴

Vermelden we ook de invulling in 1984 door de Raad van State van de objectiviteitsplicht voor de informatieprogramma's op de BRT, waarmee de omroepjournalistiek in een gezagsvriendelijke richting werd gedreven.¹⁵ Dit arrest van de Raad van State in de zaak BUYLE is zowel in journalistieke als in academische kringen als een bedreiging voor de kritische en onafhankelijke omroepjournalistiek ervaren.

Deze tussenkomsten vanwege de gerechtelijke autoriteiten en een aantal rechterlijke uitspraken worden als bedreigend ervaren voor de *vrije nieuwsgaring, de informatieverspreiding en het recht op informatie van het publiek*: het lijken evenzoveel aanslagen vanwege de rechterlijke instanties op de persvrijheid in België.¹⁶

1.7. De problematische relatie tussen justitie en de media blijkt nu sedert kort ook uit een ander verschijnsel. M.n. zijn een aantal *processen* hangende *tegen perspublikaties* omwille van het beledigend en grievend karakter van deze publikaties t.a.v. bepaalde leden van de magistratuur. Nadat in 1987 het Brugse stadsmagazine KANT in eerste aanleg werd veroordeeld n.a.v. een artikelenreeks in verband met partijpolitieke benoemingen in de magistratuur,¹⁷ werden op 29 september 1988 enkele redacteurs van het weekblad HUMO en de krant DE MORGEN veroor-

10. BURGELMAN, J.C., 'Onthullingsjournalistiek en politieke cultuur in België', *Communicatie*, 1987, afl. 1, 39-41.

11. Veroordeling wegens heling n.a.v. de publikatie van illegale Interpol-documenten; Brussel, 27 november 1981, R.D.P., 1982, 688.

12. Publikatie van politieke spotprent. Zie VOORHOOF, D., 'De zaak Metro: een aanslag op de persvrijheid?', *Panopticon*, 1985, afl. 3, 225-237.

13. Zie VOORHOOF, D., *Recht op informatie, garingsvrijheid en een zwijgrecht voor de journalistiek*, Gent, 1985, Liga voor Mensenrechten, 86 p.

14. Beschikking tot inbeslagname, Onderzoeksrechter bij de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel, 31 maart 1987.

15. R.v.St., 21 september 1984, nr. 24.667, BUYLE; VOORHOOF, D., 'De Raad van State en de objectiviteitsverplichting van de BRT. Situering van het 'Arrest-Buyle', *Tegenspraak*, 1984, afl. 6, 19-27; zie ook BUYLE, D., *De lakeien van de Wetstraat. Schets van een journalistiek en politiek milieu*, Leuven, Kritak, 1986, 107.

16. VAN ISACKER, F., *Over het neo-despotisme van de nieuwe sultans*, Gent, Story-Scientia, 1986, 18 p.; VAN ISACKER, F., 'De eerste, de tweede en al de andere zaken', *KNACK*, 21 oktober 1987, 49-50. Zie ook: *Parl. Hand.*, Senaat, 1986-1987, 27 februari 1987, 1368-1388; *Parl. Hand.*, Kamer, 1986-87, 10 maart 1987, 942-952.

17. Rb. Brugge, 17 april 1987, onuitg., A.R. 42.550, substituut Procureur des Konings t. Stadsmagazine KANT.

deeld wegens kritiek op de rechters in de geruchtmakende zaak omtrent Notaris X.¹⁸ Ook elders in de *gerechtelijke wereld* beklaagt men zich over een al te nadrukkelijke 'journalistieke belangstelling voor de rechtsgedingen rondom de persoon van de magistraat'.¹⁹

Voor zover kon worden nagegaan zagen voor het eerst in de Belgische geschiedenis magistraten zich genoodzaakt een proces te voeren tegen perspublicaties waarin ze werden beschuldigd van partijdigheid, vooringenomenheid en onbekwaamheid. Deze processen zijn een zoveelste voorbeeld en een logisch uitvloeisel van wat kan aangeduid worden als de 'reeds jaren durende vertroebelde relatie tussen pers en gerecht'.²⁰

In wat volgt wordt nader ingegaan op dit laatst gesignaleerde conflict tussen justitie en de media en wordt de daarmee verbonden problematiek in een ruimer verband gesitueerd.

2. Omgevingsfactoren en randvoorwaarden

2.1. De reden waarom specifiek wordt ingegaan op het vraagstuk omtrent de grenzen aan de perskritiek op leden van de magistratuur, heeft niet enkel of niet zozeer te maken met de (eventueel vluchtige) actualiteitswaarde ervan, dan wel met de algemeen-maatschappelijke en juridische relevantie van de problematiek. M.n. kan worden gesteld dat het vraagstuk naar de grenzen van de toelaatbaarheid van perskritiek op de rechtspraak en op leden van de magistratuur in de toekomst nog meer onder de aandacht zal komen te staan, gelet op een aantal ontwikkelingen in het recht, de rechtspraak, de rechterlijke organisatie en de mediasector in het bijzonder.

2.2. Ontwikkelingen naar een beleid van openheid en openbaarheid

Terwijl de media worden aangezogen door de politieke, sociale, economische en culturele wereld, en de media m.a.w. steeds een belangrijker medium zijn geworden voor deze maatschappelijke sectoren, heeft de gerechtelijke wereld de media altijd veraf gehouden. Contacten met de pers blijven tot het strikte minimum beperkt. Magistraten, ambtenaren van justitie, leden van de gerechtelijke politie en ook advocaten²¹ moeten zich krachtens hun wettelijke en statutaire beroepsplichten behoeden voor contacten met pers, radio en televisie. In de rechtszaal worden journalisten slechts geduld. Justitie is nog een gesloten systeem, waar van 'glasnost'

---

18. Rb. Brussel, 29 september 1988, onuitg., A.R. 36.336, Magistraten tegen DE MORGEN; Rb. Brussel, 29 september 1988, onuitg., A.R. 36.050, Magistraten tegen HUMO.

19. DELVA, J., 'De onafhankelijkheid van de Belgische rechter ten aanzien van de uitvoerende macht', T.B.P., 1988, afl. 5, 242; LAENENS, J., '1986 versus 1987', Vlaams Jurist Vandaag, 1986, afl. 4, 17; Vergelijk ook met de 'contempt of court'-discussie in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië: COOKE, J., 'Contempt of the Media', Journal of Media Law and Practice, 1986, 42-47.

20. DYCK, J., 'Gerecht en Glasnost', R.W., 1988-89, 449-460 (450). In voetnoot verwijst de auteur naar een gelijksoortig Frans precedent, zie J.T., 1986, 673.

21. Cass., 4 juni 1987, Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel, 1988, afl. 2, 3, met noot VOORHOOF, D., 'De vrijheid van meningsuiting van de advocaat', 4-5. Zie ook DE PUYDT, M., De beroepsnormen van de advocaat, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1988, 20-24.

nog geen sprake is. In het recente verleden zijn geluiden opgevangen dat van deze beslotenheid moet worden afgestapt.²²

Signaleren we ook dat belangrijke (grond)wetsinitiatieven in voorbereiding zijn die de noodzakelijke *evolutie in de richting van meer openheid en openbaarheid* in de publieke administratie juridisch afdwingbaar en in de praktijk werkbaar beogen te maken.²³ Dit in de Grondwet in te schrijven recht op openbaarheid van bestuur en recht op informatie van de burger kan ook een verlengstuk krijgen in de relatie tussen het gerechtelijk apparaat en de burger/rechtzoekende.

2.3. Ontwikkelingen in het recht en in de rechtspraak

In het kader van de hedendaagse en snel evoluerende samenleving wordt in toenemende mate beroep gedaan op de *rechter*. De rechtspraak wordt steeds belangrijker als rechtsbron, aangezien de rechter, meer dan de wetgever, in staat blijkt het recht aan te passen aan of toe te passen op de gewijzigde en zich constant wijzigende maatschappelijke context. Dat is een open deur.

Bij steeds meer rechtszaken komt bovendien het *politiek karakter* op de voorgrond: aan de rechter wordt gevraagd uitspraak te doen in aangelegenheden waarbij niet alleen zuiver recht moet worden toegepast (indien dat al bestaat), maar waarin de rechter gevraagd wordt een beleidskeuze te maken met soms verregaande en manifeste sociale of politieke implicaties (b.v. de abortusprocessen, de kort gedingprocedures m.b.t. de rechtmatigheid van stakingen, de procedures voor de Raad van State in verband met de plaatsing van kernraketten en in verband met exploitatievergunningen van milieuvervuilende bedrijven, de affaire rond De Generale / De Benedetti). Rechtszaken met een duidelijke brede maatschappelijke dimensie, waarbij het niet alleen het recht maar ook de plicht is van de media dat daarover in het openbaar bericht wordt. Mede als gevolg van de politieke dimensie van de rechtsvinding en de rechterlijke interpretatie²⁴ wordt de rechtspraak en uiteindelijk de rechter het voorwerp van het politiek debat of het voorwerp van kritiek.²⁵

Voor een bijzonder duidelijk voorbeeld van een uitgesproken standpuntbepaling, en dus van een politieke keuze in verband met een prangend maatschappelijk

---

22. PANIER, C. en RINGELHEIM, F., o.c., 161 p.; DYCK, J., l.c., 449-460; cf. het BRT-interview van 31 juli 1988 n.a.v. de pensioenstelling van Procureur-Generaal R. VERHEYDEN. De Ereprocureur rondde het interview af met de bedenking: 'De magistratuur heeft te lang gezwegen. Niet over concrete zaken, maar over haar werking als instelling'.

23. Verklaring tot herziening van de Grondwet, 31 oktober 1987, B.S., 9 november 1987 (art. 24ter); In het Regeerakkoord van 10 mei 1988 luidt het dat de invoering van het principe van de openbaarheid van bestuur één van de prioriteiten vormt voor de Constituante: X., Regeringsverklaring, Brussel, INBEL, 1988, 81.

24. De term 'politiek' wordt hier gebruikt in zijn fundamentele betekenis, i.e. het maken van maatschappelijke keuzen, beleidskeuzen, en niet in de vaak gereduceerde betekenis van 'partijpolitiek'.

25. Zo richt onderzoek in de U.S.A. zich b.v. specifiek op de rechtspraak van bepaalde rechters, of geldt de samenstelling van het Supreme Court als een onderzoeksvariable. Zie b.v. in verband met het First Amendment: ANDERSON, D.A.; MILNER, J.W. en GALICIAN, M.-L., 'How Editors View Legal Issues and the Rehnquist Court', *Journalism Quarterly*, 1988, 294-298. Qua onderzoeksobject en -methode leunt dit soort onderzoek nauw aan bij de 'Critical Legal Studies'-beweging, waarbij het beleid van de rechters de onbepaaldheid van het recht blootlegt. Zie ook RAES, K., 'Van juridisch

vraagstuk, kan verwezen naar een recent vonnis van de Gentse rechtbank in een abortusproces.²⁶

De rechtbank stelt daarin o.a.: 'Het recht vervult niet langer zijn maatschappelijke opdracht wanneer het contact verliest met de werkelijkheid. Ook wanneer de wetgever in gebreke blijft de maatschappelijke werkelijkheid te onderkennen moet de rechter, uitgaande van de algemene beginselen weliswaar, scheppend tewerkgaan zonder daarbij het reëel volksbewustzijn te veronachtzamen'. I.c. achtte de rechtbank het aanvaardbaar dat 'potentieel humaan leven' niet hoger wordt geschat dan het 'geaktualiseerde leven' en dat een opgedrongen zwangerschap niet anders kan zijn dan een 'uiting van sociaal geweld wat ontoelaatbaar is bij de meest intieme beslissing die een vrouw (en haar partner) kan nemen'.

Een duidelijke illustratie voor de evolutie waarbij het beleid en de rechtsvinding door de rechters zich in toenemende mate midden in de actualiteit van het maatschappelijk en politiek debat manifesteert. En rechterlijke uitspraken die dus levendige en soms polemiserende reacties en commentaren uitlokken in zowel de juridische pers als in de dagbladers, weekbladen, radio en televisie.²⁷ Steeds vaker worden daarbij ook de namen genoemd van de magistraten. Dat ministers, parlementairen of hoge ambtenaren in de media persoonlijk bekritiseerd worden, is al langer een vertrouwd gegeven. Het laat zich aanzien dat nu ook rechters persoonlijk op hun beleid en rechtsvinding zullen aangesproken worden.²⁸ Dit is b.v. reeds het geval bij het commentariëren van de dissenting en concurring opinions in de Angelsaksische rechtspraak en in de rechtspraak van de E.C.R.M. en het E.H.R.M.

2.4. *Kritiek op de rechterlijke macht*

Een andere vaststelling betreft het feit dat het functioneren van de rechterlijke macht steeds vaker het voorwerp van expliciete kritiek is geworden, kritiek die ook in de media steeds nadrukkelijker aan bod komt.

Nu is het niet pas van vandaag dat de rechterlijke macht aan maatschappelijke kritiek onderhevig is of dat van de rechterlijke macht beweerd wordt dat zij in een crisis verkeert. Sedert meer dan vijftig jaar komt herhaaldelijk in de openingsreden van het gerechtelijk jaar, uitgesproken door vooraanstaande parketmagistraten, tot uitdrukking dat de magistratuur zich in een toestand van crisis bevindt.²⁹

---

realisme tot kritische rechtstheorie. De Critical Legal Studies Movement in de Verenigde Staten', N.J.B., 1987, afl. 25, 777-781.

26. Corr. Rb. Gent, 12 februari 1988, T.G.R., 1988, 30.

27. Voor een recent voorbeeld in Nederland zie de gevoerde polemiek rond het zgn. 'Verkrachtingsarrest', H.R., 16 juni 1987, N.J., 1988, 156, i.h.b. de commentaar van Prof. VAN MAARSEVEEN, 'Een arrest dat schoffeert', N.J.B., 1988, afl. 23, 819-821 en de antagonistische reacties op deze commentaar in N.J.B., 1988, afl. 28, 1005-1017.

28. In aansluiting op zijn kritiek op het zopas vermelde verkrachtingsarrest van de Hoge Raad, noemde Prof. VAN MAARSEVEEN in het N.J.B.-artikel de namen van de HR-leden die voor het arrest hadden getekend en voegde eraan toe: 'Hun portretten verdienen in de galerij der gerechtigheid vooralsnog geen plaats'. VAN MAARSEVEEN koppelde daaraan de bedenking om deze rechters maar beter over te plaatsen 'naar een ander plekje in de Hoge Raad, waar hun legal competence wat minder te lijden heeft van hun culturele incompetentie'.

29. Voor een overzicht zie RINGELHEIM, F., 'L'indépendance sous scellés', in PANIER, C. en RINGELHEIM, F. (eds.), o.c., 14-15.

Toch kan in de voorbije jaren een toenemende mate van kritiek op de rechterlijke macht worden vastgesteld, kritiek die ook via krant, radio en televisie tot uitdrukking wordt gebracht. De politisering in de magistratuur en de gevolgen van het niet op kwaliteit gerichte benoemingsbeleid zijn in het recente verleden steeds nadrukkelijker het voorwerp geworden van discussie en kritiek in zowel gerechtelijke, academische en politieke middens. Recentelijk werd op verschillende congresdagen en studiedagen³⁰ ingegaan op het probleem van de politisering van de magistratuur en de (on)afhankelijkheid van de Belgische rechter t.a.v. de uitvoerende macht. In het parlement zijn de voorbije jaren wetsvoorstellen³¹ en een wetsontwerp³² ingediend tot reorganisatie van de benoemingsprocedure en tot organisatie van de opleiding van magistraten.

In een opgemerkte openingstoespraak van het gerechtelijk jaar 1988-1989 werd door Procureur-Generaal KRINGS ten overvloede de nadruk gelegd op het belang van de integriteit van de magistraten en op de noodzaak van het behoud van het vertrouwen van de rechtszoekenden in het gerecht en de rechters.³³

Een opvallend hoog aantal leden van de rechterlijke macht en de gerechtelijke politie is de voorbije jaren in opspraak gekomen, tuchtrechtelijk gesanctioneerd of veroordeeld wegens vrij ernstige criminaliteit. Deze scandalitis-sfeer is ook uitgebreid in de media tot uitdrukking gekomen en versterkt.³⁴

N.a.v. het gebrekkig verloop van het gerechtelijk onderzoek in de zaak rond de zgn. Bende van Nijvel en de CCC, werd een parlementaire onderzoekscommissie opgericht inzake de bestrijding van terrorisme en banditisme. Uit voorlopige en door de media gerapporteerde resultaten blijken grote tekortkomingen in het functioneren van de gerechtelijke diensten.

Naast onpartijdigheid, rechtvaardigheid en deskundigheid wordt in toenemende mate van de rechterlijke macht ook meer efficiëntie verwacht. Men hoeft geen fervent verdediger te zijn van de 'law and economics'-visie om deze eis op een betere werking van de rechterlijke instanties en op een meer efficiënte rechtsbedeling te kunnen onderschrijven. Ook het functioneren van de rechterlijke macht is aan een

---

30. Voor een overzicht zie DELVA, J., 'De onafhankelijkheid van de Belgische rechter ten aanzien van de uitvoerende macht', T.B.P., 1988, afl. 4, 175. Zie ook HUYSE, L., 'Vrouw Justitia is niet kleurenblind', KNACK, 5 oktober 1988, 52-57; S.D., 'Le malaise des juges', Le VIF/L'EXPRESS, 3 juni 1988, 26-45.

31. Wetsvoorstel van 31 maart 1988 betreffende de oprichting van een Nationaal Centrum voor de Magistratuur en betreffende de benoeming van de magistraten, Parl. St., Senaat, B.Z. 1988, nr. 229/1 (E. CEREXHE); Wetsvoorstel van 3 februari 1988 betreffende de oprichting van een nationaal centrum voor de magistratuur, de inrichting van de gerechtelijke stage en de benoemingen van de magistraten, Parl. St., Kamer, B.Z. 1988, nr. 67/1 (H. COVELIERS); Wetsvoorstel van 10 maart 1988, Parl. St., Senaat, B.Z. 1988, nr. 48/1 (R. HENRION); Wetsvoorstel van 4 oktober 1988 betreffende de depolitisering van de overheidsbenoemingen (art. 14-15), Parl. St., Kamer, B.Z. 1988, nr. 597/1 (M. EYSKENS); zie ook de vroegere wetsvoorstellen van POULLET, E., Parl. St., Senaat, 1981-1982, 1 maart 1982, nr. 139; HENRION, R., Parl. St., Senaat, 1985-1986, 22 januari 1986, nr. 101; CEREXHE, E. en WECKX, H., Parl. St., 1986-1987, 29 oktober 1986, nr. 385.

32. Wetsontwerp van 5 maart 1987 houdende oprichting van de Nationale Commissie voor de magistratuur, Parl. St., Senaat, 1986-1987, nr. 502 (J. GOL).

33. KRINGS, E., 'Devoirs et servitudes des membres du pouvoir judiciaire', J.T., 1988, 489-498; R.W., 1988-1989, 169-182.

34. DE STOOP, C., 'De onrechtvaardige rechters', KNACK, 18 mei 1988, 40-42; KRINGS, E., l.c., 498-498.

bijsturing toe, of als je wil, de nood aan integrale kwaliteitszorg manifesteert zich ook hier. De fel toegenomen betekenis van geprivatiseerde rechtspraak onder de vorm van arbitrage, kan worden beschouwd als een belangrijke indicatie voor het gebrekkig functioneren van de bestaande rechtspraak.

Dit *maatschappelijk debat* rond de herorganisatie van de rechterlijke macht vindt ook zijn weerslag in pers, radio en televisie. De media beperken zich daarbij niet tot de berichtgeving over de structurele tekortkomingen of de structurele reorganisatie van de magistratuur, maar hebben in de eerste plaats oog voor concrete voorbeelden, c.q. identificeerbare politieke benoemingen, aanwijsbare achterstand in bepaalde gerechtelijke dossiers of onfrisse justitiële praktijken.

2.5. Ontwikkelingen op mediavlak

Enigszins schematiserend kan men stellen dat de structurele kenmerken van de massamedia en de mediaorganisatie een op amusement, sensatie en op de triviale nieuwsgierigheid van het grote publiek gerichte aanpak tot gevolg hebben. Aandacht wordt besteed aan misdaadberichtgeving of gerechtverslaggeving omdat dit gedeelte van de krant een belangrijke publiekstrekker blijkt te zijn. De *amusementsfunctie van de gerechts- en misdaadverslaggeving* treedt steeds nadrukkelijker op de voorgrond. In mediakringen bestaat de indruk dat berichtgeving over zware criminaliteit, geëmotioneerde verslaggeving rond assisenzaken en rapportering over gijzelingszaken, de oplage, resp. de kijkdichtheid doet stijgen.

In het kader van de internationale en nationale privatiserings- en commercialiseringstendens zullen vooral de AV-media in toenemende mate deze kenmerken gaan vertonen, en valt bijgevolg een stijgende interesse te verwachten vanwege radio en televisie voor het justitiële gebeuren, met een toenemende klemtoon op het sensatiekarakter en de ontspanningsfunctie van de gerechts- en misdaadverslaggeving. Ook het beleid en de figuur van de rechter komt hierdoor duidelijker in de schijnwerpers te staan. Indien straks ook in België, in navolging van de evolutie in andere landen³⁵, TV-camera's in de rechtszalen niet langer een taboe zullen zijn, 'speelt' de alleenzettelende rechter of de voorzitter van de rechtbank voortaan de hoofdrol in de gerechtverslaggeving. Ook in geval van rechtstreekse radioverslaggeving van de terechtzitting komt de rol van de rechter op het voorplan.³⁶

3. Kritiek op de magistratuur: de vrijheid van expressie en informatie (art. 10 E.V.R.M.) als uitgangspunt

3.1. Deze algemene situering van een aantal omgevingsfactoren moet volstaan om het belang aan te wijzen van de discussie die verbonden is met de geciteerde

---

35. GARDNER, N.T., 'Cameras in the Courtroom: Guidelines for State Criminal Trials', Michigan Law Review, 1985, afl. 3, 475-516; BRAUNSCHWEIG, A., 'L'enregistrement et la diffusion télévisée des débats judiciaires', in X., Le droit criminel face aux technologies nouvelles de la communication, Actes du 8e Congrès de l'Association Française de Droit Pénal, Paris, Economica - Agence de l'Informatique, 1986, 163-173.

36. Voor een recent voorbeeld in Nederland: de VARA-verslaggeving in Nederland in de RARA-zaak.

vonnissen waarbij de publikatie van scherpe kritiek aan het adres van de leden van de magistratuur civielrechtelijk werd gesanctioneerd.³⁷

Zonder over de grond van de zaak uitspraak te doen, wordt in wat volgt de problematiek benaderd vanuit het perspectief van art. 10 E.V.R.M. (vrijheid van expressie en informatie) en de op dit vlak ontwikkelde rechtspraak door de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens (E.C.R.M.) en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (E.H.R.M.). Waar mogelijk wordt ook verwezen naar Belgische rechtspraak.

3.2. Krachtens art. 10, lid 1 van het E.V.R.M. heeft ieder 'recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen en denkbeelden te ontvangen of door te geven, zonder inmenging van overheidswege en ongeacht de grenzen', i.e. een dwingende rechtsnorm met directe werking in de Belgische orde. De Straatsburgse jurisprudentie legt de nadruk op het fundamenteel belang van deze vrijheid in een democratische, pluralistische en tolerante samenleving waarbinnen ook ruimte moet worden geboden voor informatie en opinies die kwetsend, aanstootgevend of rustversturend kunnen zijn.³⁸

Art. 10, lid 2 bepaalt de formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties waaraan deze vrijheid van meningsuiting en informatie kan onderworpen worden. Krachtens het tweede lid van art. 10 zijn beperkingen op de expressievrijheid slechts toelaatbaar wanneer deze aan 3 voorwaarden voldoen.

– Primo moet de beperking op de vrijheid van expressie en informatie *bij wet zijn voorzien*. Hieronder moet worden verstaan dat de beperkende rechtsregels voldoende toegankelijk kunnen geacht worden en met voldoende precisie geformuleerd zijn.³⁹

– Secundo zijn beperkingen slechts toelaatbaar in het kader van de in art. 10, lid 2 *limitatief opgesomde beperkingsgronden*. Elk van deze beperkingsgronden moet eng worden geïnterpreteerd.

– Tertio moet van elke beperkende maatregel op of sanctionering van de expressievrijheid kunnen aangetoond worden dat deze beperking of sanctie *noodzakelijk is in een democratische samenleving*. Dit is slechts het geval indien de inmenging in de expressievrijheid aan een dwingende sociale behoefte beantwoordt, evenredig is aan het wettig nagestreefde doel, en indien de door de nationale overheid of het nationale rechtscollege ter rechtvaardiging aangevoerde redenen pertinent en relevant zijn.⁴⁰

37. Elders is reeds gewezen op de feitelijke strafrechtelijke immuniteit t.a.v. de drukpersmisdrijven: VOORHOOF, D., 'De eer en goede naam van politici. Enkele beschouwingen bij het arrest Lingens', R.W., 1986-1987, 1775-1785 (1779-1780).

38. E.H.R.M., 7 december 1976, HANDYSIDE, Publ. Court, Reeks A., vol. 24, par. 49; E.H.R.M., 26 april 1979, SUNDAY TIMES, Publ. Court, Reeks A., vol. 30, par. 65; E.H.R.M., 25 maart 1985, BARTHOLD, Publ. Court, Reeks A., vol. 90, par. 58; E.H.R.M., 8 juli 1986, LINGENS, Publ. Court, Reeks A., vol. 103, par. 41-42; E.H.R.M., 24 mei 1988, MULLER, Publ. Court, Reeks A., vol. 133, par. 33; VOORHOOF, D., 'De eer en goede naam van politici. Enkele beschouwingen bij het arrest Lingens', l.c., 1775-1785; HANOTIAU, M., 'Vers le droit à l'information ou les idées qui heurtent, choquent ou inquiètent', J.P., 1986, afl. 93, 21-31.

39. E.H.R.M., 26 april 1979, SUNDAY TIMES, Publ. Court, Reeks A., vol. 30, par. 49; vgl. met art. 8: E.H.R.M., 2 augustus 1984, MALONE, Publ. Court, Reeks A., vol. 82, par. 66-80.

40. E.H.R.M., 26 april 1979, SUNDAY TIMES, Publ. Court, Reeks A., vol. 30, par. 58-66; E.H.R.M., 25 maart 1985, BARTHOLD, Publ. Court, Reeks A., vol. 90, par. 52-59.

3.3. In verband met het vraagstuk naar de toelaatbaarheid van de sanctionering van perskritiek op leden van de rechterlijke macht, stellen er zich geen bijzondere problemen m.b.t. voorwaarden één en twee.

De civielrechtelijke veroordeling van dergelijke publikaties kan steun vinden in art. 1382-1384 B.W. Hoewel deze algemene norm inzake de burgerrechtelijke aansprakelijkheid zeer ruim geformuleerd is (fout, schade, causaal verband), kan voor de bepaling van de civielrechtelijke aansprakelijkheid voor perspublicaties enerzijds toepassing worden gemaakt van de bepalingen van het Strafwetboek inzake laster, eerroof, belediging, kwaadwillige ruchtbaarmaking en smaad (275-277 en 443-452 Sw.). I.e. de toepassing van de quasi-delictuele aansprakelijkheid waardoor op een voldoende concrete rechtsbasis kan worden gesteund. Anderzijds is door de rechtspraak ook los van deze strafrechtelijke bepalingen de civielrechtelijke aansprakelijkheid voor perspublicaties in voldoende mate ingescherpt (zie noot 13). Aangenomen mag worden dat de mogelijkheid tot civielrechtelijke veroordeling wegens ongeoorloofde perskritiek op leden van de magistratuur kan worden beschouwd als 'voorzien bij wet'.

3.4. Het aanwijzen van een relevante *beperkingsgrond* stelt evenmin problemen. Immers in art. 10, lid 2 is zowel sprake van de bescherming van de eer en goede naam van anderen als van de bescherming van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht. Het sanctioneren van beledigende perskritiek tegen magistraten kan steun vinden in beide beperkingsgronden.

3.5. De decisieve vraag die zich stelt is te weten of het opleggen van beperkingen of het sanctioneren van bepaalde perspublicaties kan beschouwd worden als zijnde *noodzakelijk in een democratische samenleving*. Het volstaat immers niet vast te stellen dat beledigende of kwetsende termen werden gebruikt in de gerechtsverslaggeving waardoor de eer en goede naam van de rechters dreigt te worden aangetast of het gezag van de rechterlijke macht in het gedrang komt. Bovendien moet nagegaan worden of de daaraan te verbinden veroordeling van de bedoelde perspublicaties noodzakelijk is in een democratische samenleving.

Nadrukkelijk moet worden onderstreept dat de vraagstelling niet gericht is op het maken van een keuze tussen twee naast elkaar staande conflictuele belangen: de vraag is of een uitzondering of beperkingsgrond op *het principe van de vrijheid van expressie* toelaatbaar kan worden geacht, i.e. als een dwingende sociale behoefte kan worden aangewezen. In de termen van het E.H.R.M. betekent dit dat 'the Court is not faced with a choice between two conflicting principles but with as principle of freedom of expression that is subject to a number of exceptions which must be narrowly interpreted'.⁴¹

3.6. Het is niet de bedoeling met dit artikel een concreet standpunt in te nemen m.b.t. de hierboven gesignaleerde rechtszaken waarin een aantal perspublicaties civielrechtelijk werden gedagvaard wegens beledigende en eeraantastende kritiek op leden van de magistratuur. De eindbeoordeling in deze rechtszaken wordt geacht aan de rechters te zijn voorbehouden.

---

41. E.H.R.M., 26 april 1979, SUNDAY TIMES, Publ. Court, Reeks A., vol. 30, par. 65.

De nationale rechter moet zich evenwel richten op de interpretatiemethode en de interpretatiecriteria zoals deze in de *Straatsburgse jurisprudentie* tot uiting komen. In wat volgt wordt op een synthetiserende wijze aangeduid welke criteria er in dit afwegingsproces moeten worden betrokken en welk gewicht er in de rechtspraak van de E.C.R.M. en het E.H.R.M. aan deze verschillende criteria is meegegeven. Bij herhaling werd het wenselijk geacht de belangrijkste overwegingen uit de jurisprudentie van de E.C.R.M. en het E.H.R.M. citerend weer te geven.

4. Het belang van de vrijheid van expressie en informatie in de rechtsorde en de democratische staatsordening

4.1. Uitgangspunt bij elke toetsing aan art. 10 E.V.R.M. is de nadruk die wordt gelegd op het belang van de vrijheid van expressie en informatie. Het HANDYSIDE-arrest staat symbool voor deze principiële benadrukking van het grondrecht: 'Freedom of expression constitutes one of the essential foundations of (...) a (democratic) society, one of the basic conditions for its progress and for the development of every man. Subject to paragraph 2 of article 10, it is applicable not only to 'information and ideas' that are favourably received or regarded as inoffensive or as a matter of indifference, but also to those that offend, shock or disturb the State or any sector of the population. Such are the demands of that pluralism, tolerance and broadmindedness without there is no 'democratic society'".⁴² Sedertdien is deze stellingname herhaaldelijk bevestigd door zowel de E.C.R.M. als door het E.H.R.M., o.m. inzake SUNDAY TIMES, BARTHOLD, LINGENS, MULLER.⁴³ Het is vanuit deze normatieve interpretatie van de expressievrijheid als fundament voor een democratische samenleving dat de noodzakelijkheidstoets van een beperkende overheidsmaatregel of sanctie dient te gebeuren.

4.2. In de Straatsburgse jurisprudentie wordt benadrukt dat een democratische samenleving een maximale expressie- en informatievrijheid veronderstelt, in het bijzonder m.b.t. *aangelegenheden met een algemeen maatschappelijk belang*. Het E.H.R.M. beklemtoont de vrijheid van informatie en de vrijheid tot het uiten van opinies 'on political issues just as on those in other areas of public interest'.⁴⁴

---

42. E.H.R.M., 7 december 1976, HANDYSIDE, Publ. Court, Reeks A., vol. 24, par. 49; E.H.R.M., 26 april 1979, SUNDAY TIMES, Publ. Court, Reeks A., vol. 30, par. 65; E.H.R.M., 25 maart 1985, BARTHOLD, Publ. Court, Reeks A., vol. 90, par. 58; E.H.R.M., 8 juli 1986, LINGENS, Publ. Court, Reeks A., vol. 103, par. 41-42; E.H.R.M., 24 mei 1988, MULLER, Publ. Court, Reeks A., vol. 133, par. 33.

43. E.H.R.M., 26 april 1979, SUNDAY TIMES, Publ. Court, Reeks A., vol. 30, par. 65; E.H.R.M., 25 maart 1985, BARTHOLD, Publ. Court, Reeks A., vol. 90, par. 58; E.H.R.M., 8 juli 1986, LINGENS, Publ. Court, Reeks A., vol. 103, par. 41-42; E.H.R.M., 24 mei 1988, MULLER, Publ. Court, Reeks A., vol. 133, par. 33.

44. E.H.R.M., 29 april 1979, SUNDAY TIMES, Publ. Court, Reeks A., vol. 30, par. 65-66; E.H.R.M., 25 maart 1985, BARTHOLD, Publ. Court, Reeks A., vol. 90, par. 54 en 58; E.H.R.M., 8 juli 1986, LINGENS, Publ. Court, Reeks A., vol. 103, par. 41-43.

5. De vrijheid van expressie en het recht op informatie van publiek t.a.v. de gerechtsverslaggeving

5.1. Nu is de verslaggeving omtrent of de *commentaar en kritiek op het functioneren van de rechterlijke macht* te beschouwen als zo'n belangrijk thema in het maatschappelijk debat. In het SUNDAY TIMES-arrest van 29 april 1979 benadrukt het E.H.R.M. dat de principes verbonden met de vrijheid van expressie en informatie 'are of particular importance as far as the press is concerned. They are equally applicable to the field of the administration of justice, which serves the interests of the community at large and requires the co-operation of an enlightened public. There is general recognition of the fact that the court cannot operate in a vacuum. Whilst they are the forum for the settlements of disputes, this does not mean that there can be no prior discussion amongst disputes elsewhere, be it in specialised journals, in the general press or amongst the public at large. Furthermore, whilst the mass media must not overstep the bounds of the interest of the proper administration of justice, it is incumbent on them to impart information and ideas concerning matters that come before the courts just as in other areas of public interest. Not only do the media have the task of imparting such information and ideas: the public also has a right to receive them'.⁴⁵

5.2. Komen de vrijheid van expressie en het recht op informatie van het publiek dus nadrukkelijk op de voorgrond m.b.t. de gerechtsverslaggeving, het belang van de vrijheid van de justitiële berichtgeving wordt nogmaals onderstreept in de jurisprudentie m.b.t. art. 6 E.V.R.M. Het E.H.R.M. hanteert het adagium 'justice must not only be done, it must also be seen to be done'. Hiermee schuift het Hof de *openbaarheid en de controleerbaarheid van de rechtspraak* voor de burgers en de publieke opinie als een richtinggevend basisprincipe naar voor.⁴⁶

De klemtoon op het belang van de openbaarheid en de zichtbaarheid van de rechtspraak komen duidelijk naar voor in de AXEN-zaak. Het E.H.R.M. is van oordeel dat 'the public character of proceedings before the judicial bodies referred to in article 6, par. 1 protects litigants against the administration of justice in secret with no public scrutiny; it is also one of the means whereby confidence in the courts, superior and inferior, can be maintained. By rendering the administration of justice visible, publicity contributes to the achievement of the aim of article 6 par. 1, namely a fair trial'.⁴⁷

In haar beslissing nopens de ontvankelijkheid van 9 maart 1987 in de zaak G. HODGSON e.a. en CHANNEL FOUR TELEVISION ging de E.C.R.M. van dit zelfde beginsel uit en beklemtoonde 'the prominent place held in a democratic society by the right to a fair trial as guaranteed by art. 6, par. 1 of the Convention as well as the importance attached to the public reporting of trials as one of the

45. E.H.R.M., 29 april 1979, SUNDAY TIMES, Publ. Court, Reeks A., vol. 30, par. 65.

46. E.H.R.M., 17 januari 1970, DELCOURT, Publ. Court, Reeks A., vol. 11, par. 31; E.H.R.M., 26 oktober 1984, DE CUBBER, Publ. Court, Reeks A., vol. 86, par. 26. Zie ook: VAN DE POL, U., *Openbaar terecht. Een onderzoek van het openbaarheidsbeginsel in de strafrechtspiegeling*, Arnhem, Gouda Quint, 1986, 638-639.

47. E.H.R.M., 8 december 1983, AXEN, Publ. Court, Reeks A., vol. 72, par. 25.

means whereby confidence in the courts, superior and inferior, can be maintained'.⁴⁸

Vormt de vrijheid van expressie zoals gewaarborgd door art. 10 E.V.R.M. dus het uitgangspunt, het principe van de openbaarheid en de verslaggeving van gerechtszaken vinden bovendien een rechtsgrond in art. 6, lid 1 E.V.R.M. ter verwezenlijking van het 'fair trial'-principe.

5.3. De bovenstaande principes als uitgangspunt hebben tot gevolg dat in de context van de gerechtsverslaggeving het opleggen van *beperkingen of sancties slechts in uiterst zwaarwichtige en bijzondere omstandigheden toelaatbaar* kan worden geacht.⁴⁹

Een duidelijke en recente illustratie hiervoor is te vinden in de BARFOD-zaak. In haar rapport nam de E.C.R.M. het standpunt in dat 'for the citizen to keep a critical control of the exercise of public power it is essential that particularly strict limits be imposed on interference with the publication of opinions which refer to activities of public authorities, including the judiciary'. I.v.m. de in de pers geuite vermoedens van partijdigheid van de lekenrechters in een bepaalde rechtszaak, oordeelde de E.C.R.M. dat 'in matters of public interest involving the functioning of the public administration, including the judiciary, the test of necessity in article 10, par. 2 of the Convention must be a particularly strict one. It follows that even if the article in question could be interpreted as an attack on the integrity or reputation of the two lay judges, the general interest in allowing a public debate about the functioning of the judiciary weighs more heavily than the interest of the two judges in being protected against criticism of the kind expressed in the applicant's article'.⁵⁰

Het E.H.R.M. legde op zijn beurt de nadruk op de fundamentele waarde van een open discussie in verband met aangelegenheden van maatschappelijk belang. In het BARFOD-arrest wordt beklemtoond dat bij de afweging van de in het geding zijnde belangen moet vermeden worden dat een bestraffing of veroordeling van bepaalde perspublicaties tot gevolg zou hebben dat de burgers zouden ontmoedigd geraken om hun opinies in verband met aangelegenheden van publiek belang te uiten. Ook het uitoefenen van kritiek op de rechtspraak of het uiten van kritiek inzake het gebrek aan waarborgen m.b.t. de structurele onpartijdigheid van een rechtscollege is, nog steeds aldus het E.H.R.M., te situeren in het kader van de expressievrijheid en de vrijheid van participatie aan het maatschappelijk debat.⁵¹ In concreto was het E.H.R.M., in tegenstelling tot de E.C.R.M., evenwel van oordeel dat de litigieuze publicatie in de BARFOD-zaak geen deel uitmaakte van een publiek of politiek debat, maar dat integendeel de beschuldigingen die door de veroordeelde werden gepubliceerd aan het adres van zijn rechters, moesten be-

48. E.C.R.M., 9 maart 1987, nr. 11553/85 en 11658/85, G. HODGSON, D. WOOLF PRODUCTIONS Ltd., NATIONAL UNION OF JOURNALISTS en CHANNEL FOUR TELEVISION Co. Ltd. t. V.K., onuitg., 15.

49. E.H.R.M., 29 april 1979, SUNDAY TIMES, Publ. Court, Reeks A., vol. 30, par. 62-67.

50. E.C.R.M., 16 juli 1987, nr. 11508/85, BARFOD t. Denemarken, onuitg., par. 64 en 71.

51. E.H.R.M., 22 februari 1989, BARFOD, onuitg., par. 27-29 en 31-34. Op het moment van het inleveren van de kopij van dit artikel was de officiële tekst van dit arrest nog niet beschikbaar. Het arrest verschijnt binnenkort in de reeks Publ. Court, Reeks A., vol. 149.

schouwd worden als eeraantastende aantijgingen die beledigend waren voor de persoon en de reputatie van de rechters.

In de Belgische rechtspraak is een recente uitspraak aan te wijzen waarin het fundamenteel belang van de persvrijheid in relatie tot de berichtgeving over en de commentaar omtrent het functioneren van de rechterlijke macht, is onderstreept. In een vonnis van 29 juni 1987 ging de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel uit van het basisbeginsel 'que la presse a le droit et le devoir de signaler les abus et les excès dans l'intérêt général; que ce principe est une garantie du respect des autres libertés et un rempart contre l'arbitraire; que la liberté de presse emporte le droit d'exercer son contrôle sur l'œuvre juridique de la magistrature, en ce compris les jugements, tombés dans le domaine public par suite de leur lecture à l'audience, et qui peuvent faire l'objet d'une appréciation et d'une discussion; qu'il ne suffit pas qu'une cause soit définitivement jugée pour qu'elle ne puisse plus être critiquée'.⁵²

Het is vanuit dit perspectief dat de toelaatbaarheid van beperkingen of sancties op de vrijheid van de justitiële berichtgeving moet worden geëvalueerd.

6. Taalgebruik en stijl

6.1. Hierbij aansluitend moet nog een andere factor mee in de afweging worden betrokken. Het betreft m.n. *het taalgebruik en de stijl* van de publikaties. In het SUNDAY TIMES-arrest hield het E.H.R.M. er rekening mee dat de litigieuze publikatie geen eenzijdige visie weerspiegelde en dat het artikel was gesteld in voorzichtige bewoordingen.⁵³ In de LINGENS-zaak verwees het E.H.R.M. naar de verhitte discussies waartoe de onderliggende problematiek al aanleiding was geweest en was het Hof van oordeel dat de geïncrimineerde publikaties in hun geheel genomen vrij evenwichtig waren ('fairly balanced' – 'assez équilibrés'), hoewel bepaalde termen van aard waren om de reputatie van de bekritiseerde persoon te schaden.⁵⁴ Met name was ex-kanselier KREISKY in de bedoelde artikels beschuldigd van 'verwerpelijk opportunisme', een verregaande 'immoraliteit' en van een 'monstruositeit' met een gebrek aan 'minimale politieke ethiek'. Door deze uitlatingen was ontegensprekelijk schade toegebracht aan de reputatie van de vroegere kanselier. Toch achtte het Hof het strafrechtelijk sanctioneren van deze publikaties uiteindelijk in strijd met art. 10 E.V.R.M. Het Hof hield er rekening mee dat deze kritiek en negatieve waarde-oordelen geen inbreuk betekenden op de privacy van de betrokken politicus, verband hielden met een actueel maatschappelijk debat en steunden op gegevens waarvan de waarheid niet ter discussie stond. Vooral dit laatste aspect verdient bijkomende toelichting.

52. Rb. Brussel, 29 juni 1987, J.T., 1987, 685.

53. E.H.R.M., 29 april 1979, SUNDAY TIMES, Publ. Court, Reeks A., vol. 30, par. 63.

54. E.H.R.M., 8 juli 1986, LINGENS, Publ. Court, Reeks A., vol. 103, par. 43.

7. De juistheid en de waarheidsgetrouwheid van de informatie en de toelaatbaarheid van waarde-oordelen

7.1. Een belangrijk aspect waarmee in de afweging rekening moet worden gehouden betreft de juistheid en de waarheidsgetrouwheid van de gereleveerde informatie. Volgens het Europees Hof maken waarde-oordelen en opinies aanspraak op een maximale expressievrijheid wanneer deze steunen op juiste en waarheidsgetrouw weergegeven feiten. Krachtens de rechtspraak van het E.H.R.M. mag worden aangenomen dat het toelaatbaar is dat in de pers scherpe aantijgingen en negatieve waarde-oordelen worden gepubliceerd, in zoverre deze gesteund zijn op *juist en betrouwbaar feitenmateriaal*. De persmedia die feiten bekend maken, mogen ook hun opinies en waarde-oordelen publiceren die met deze feiten verband houden. In het LINGENS-arrest werd de publikatie toelaatbaar geacht van waarde-oordelen 'that offend, shock or disturb' en het Hof voegde eraan toe: 'Whilst the press must not overstep the bounds set, inter alia for the 'protection of the rights of others', it is nevertheless incumbent on it to impart information and ideas on political issues just as on those in the other areas of public interest (...). In this connection, the Court cannot accept the opinion (...) to the effect that the task of the press was to impart information, the interpretation of which had to be left primarily to the reader'.⁵⁵

7.2. Waarde-oordelen of opinies kunnen op een verstrekkende vrijheid rekenen: zij lenen zich immers niet tot de bewijslevering van hun juistheid. Nog in de LINGENS-zaak oordeelde de E.C.R.M. in haar rapport dat zij niet kon aanvaarden 'that critical value judgements may be made by the press only if their 'truth' can be proven. Value judgements are an essential element of the freedom of the press and the impossibility of proof is inherent in value judgements'.⁵⁶ Een analoge benadering kan worden aangetroffen in de Belgische rechtspraak.⁵⁷

7.3. In de BARFOD-zaak was het E.H.R.M. van oordeel dat voor het expliciete uiten van vermoedens en voor de indirecte beschuldiging van partijdigheid van de rechters geen voldoende bewijs kon worden geleverd, waardoor de aantasting van de reputatie van de rechters als ontoelaatbaar werd beoordeeld.⁵⁸

7.4. Een aanvullende opmerking is hier nog op zijn plaats. In aansluiting bij het in de afweging betrekken van de juistheid, waarheidsgetrouwheid of geloofwaardigheid van de informatie en de daarop gebaseerde opinies, dient ook rekening te worden gehouden met *de hoedanigheid of de maatschappelijke functie van de persoon* door wie de kritiek is geuit. M.b.t. kritiek op de rechterlijke macht acht de E.C.R.M. strengere beperkingen toelaatbaar wanneer de kritiek is geuit door magistraten of advocaten.⁵⁹ Ook ambtenaren worden geacht over minder verregaande

55. E.H.R.M., 8 juli 1986, LINGENS, Publ. Court, Reeks A., vol. 103, par. 41 en 46; E.C.R.M., 11 december 1981, nr. 8803/79, LINGENS en LEITGEB t. Oostenrijk, D & R, 1982 (26), 171.

56. E.C.R.M., 11 oktober 1984, nr. 9815/82, LINGENS t. Oostenrijk, par. 81.

57. Zie VOORHOOF, D., 'De eer en goede naam van politici', l.c., 1783-1784.

58. E.H.R.M., 22 februari 1989, BARFOD, onuitg., par. 32-24.

59. E.C.R.M., 7 mei 1984, nr. 10279/83, E. t. Zwitserland, D & R, 1984 (38), 124; E.C.R.M., 1 oktober 1984, nr. 10414/83, R., S. en Z. t. Zwitserland, D & R, 1985 (40), 214.

aanspraken te beschikken in het kader van de uitoefening van hun expressievrijheid.⁶⁰ In de Belgische rechtspraak is de restrictieve interpretatie van de expressievrijheid van magistraten en advocaten nog geaffirmeerd door het Hof van Cassatie.⁶¹

8. Kritiek op instellingen en publieke personen

8.1. In de Straatsburgse jurisprudentie zijn duidelijke aanwijzingen te vinden voor het feit dat bij de evaluatie van de toelaatbaarheid van sanctionering rekening moet worden gehouden met de *aard van de maatschappelijke functie van de bekritiseerde of de beledigde persoon*.

In de LINGENS-zaak is het E.H.R.M. van oordeel dat kritiek die verband houdt met de uitoefening van de publieke functie van de politicus het recht op privacy van de betrokken politicus niet in het geding brengt.⁶² Bovendien gelden t.a.v. politici als 'publieke personen' ruimere limieten inzake de toelaatbaarheid van kritiek in het kader van het openbaar debat en de vrije discussie omtrent aangelegenheden met een maatschappelijk of publiek belang: 'The limits of acceptable criticism are accordingly wider as regards a politician as such than as regards a private individual'.⁶³

In de recente Belgische rechtspraak is een analoge benadering aanwijsbaar. Zo acht een vonnis van de Rechtbank van Brussel van 28 december 1983 het een recht van de journalist 'om kritiek te leveren op diegenen die een openbaar ambt uitoefenen'. Volgens de Rechtbank komt het de pers toe kritiek te leveren op het beleid van een burgemeester en deze medeverantwoordelijk te stellen voor een racistische moord, ook 'wanneer een journalist in die omstandigheden aan sfeerschepping doet en bepaalde 'beschuldigingen' uit aan het adres van een uitgesproken politicus, (terwijl) ieder lezer over voldoende kritische zin beschikt om deze beweringen te zien in de context van het artikel en van de gebeurtenissen'.⁶⁴ In beroep werd bij deze zienswijze aangesloten: 'Diegene die een politiek mandaat nastreeft en krijgt, weet of moet weten dat zijn optreden, meer dan dat van een louter privé-persoon op de korrel zal worden genomen door de media; dit is zeker het geval wanneer standpunten worden ingenomen m.b.t. ideologisch en maatschappelijk zwaar geladen of controversiële problemen'.⁶⁵ In een ander recent vonnis wordt aangenomen dat 'un homme politique, une personnalité des arts ou des lettres ou même un sim-

60. E.H.R.M., 28 augustus 1986, GLASENAPP, Publ. Court, Reeks A., vol. 104; E.H.R.M., 28 augustus 1986, KOSIEK, Publ. Court, Reeks A., vol. 105; E.C.R.M., 3 mei 1988, nr. 11389/85, E. MORISSENS t. België, onuitg.

61. Cass., 14 mei 1987, Arr. Cass., 1986-1987, 1211; Cass., 7 juni 1987, Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel, 1988, afl. 2, 3, noot VOORHOOF, D., 'De vrijheid van meningsuiting van de advocaat'. Voor een kritische benadering van deze problematiek zie PANIER, C. en RINGELHEIM, F. (eds.), *Les pouvoirs du judiciaire*, Editions Labor, 1988, 161 p.

62. E.H.R.M., 8 juli 1986, LINGENS, Publ. Court, Reeks A., vol. 103, par. 38.

63. *Ibid.*, par. 42-44.

64. Rb. Brussel, 28 december 1983, onuitg., geciteerd in VOORHOOF, D., 'De eer en goede naam van politici. Enkele beschouwingen bij het arrest Lingens', *I.c.*, 1781; Brussel, 25 juni 1985, R.W., 1986-87, 804.

65. Brussel, 25 juni 1985, R.W., 1986-1987, 804.

ple citoyen mêlé à l'actualité judiciaire (peut) faire l'objet de plus de critiques ou commentaires du journaliste que le premier venu'.⁶⁶

8.2. Blijft de vraag of *magistraten als leden van de rechterlijke macht* een zelfde mate van kritiek moeten kunnen incasseren als politici of leden van de uitvoerende of de wetgevende macht. Hoewel een gradueel verschil qua beschermingsniveau verdedigbaar is, moet de afweging gebeuren rekening houdend met het belang van het maatschappelijk debat dat verband houdt met de perskritiek.

In de BARFOD-zaak blijkt een verschillende benaderingswijze tussen de E.C.R.M. en het E.H.R.M. In haar rapport van 16 juli 1987 is de E.C.R.M. (stemverhouding: 14/1) van oordeel dat voorrang dient te worden gegeven aan perskritiek in verband met het functioneren van het gerecht, ook al houdt deze kritiek een aanval in op de integriteit en de reputatie van de rechters.⁶⁷ In zijn dissenting opinion verklaarde Ermacora zich op dit punt niet akkoord met de meerderheid van de E.C.R.M. Ermacora is van oordeel dat de BARFOD-zaak op een essentieel punt verschilt van de LINGENS-zaak: 'In the present case, however, it was not the honour of politicians which was at stake, but the authority and impartiality of the judiciary. In this respect the judiciary must enjoy a protection which in my opinion needs another legal approach than in case of protection of the rights of others as set out in the Lingens case'.⁶⁸ De meerderheid van de E.C.R.M. beschouwde dit evenwel als een onvoldoende doorslaggevend argument en achtte de geuite kritiek aan het adres van de rechters toelaatbaar, rekening houdende met de verschillende factoren in deze zaak.

Het E.H.R.M. (stemverhouding: 6/1) van zijn kant legde er de nadruk op dat de litigieuze perspublicatie zich niet situeerde in de context van het politieke debat. Uit de vergelijking met het LINGENS-arrest blijkt dat in het BARFOD-arrest een grotere mate van bescherming wordt geboden aan de reputatie van leden van de rechterlijke macht dan aan politici.

9. Het proportionaliteitscriterium: de evenredigheid middel / doel

9.1. Tenslotte moet worden aangeduid dat het niet volstaat dat een beperkende maatregel of sanctie 'toelaatbaar', 'normaal', 'nuttig', 'redelijk' of 'gewenst' is, maar dat moet aangetoond en hard gemaakt worden dat deze restrictie werkelijk nodig is in een democratische samenleving, d.w.z. aan een 'dwingende sociale behoefte' beantwoordt. Het moet dus wel degelijk gaan om een beperking die in een democratische samenleving nodig is en niet om een beperking die de Staat nodig acht of die nodig kan zijn.⁶⁹ Dit toch wel cruciale afwegingscriterium in de rechtspraak van

66. Rb. Brussel, 29 juni 1987, J.T., 1987, 685; vgl. Rb. Brussel, 14 september 1988, Rev. Liège, 1988, 1227.

67. E.C.R.M., 16 juli 1987, nr. 11508/85, BARFOD t. Denemarken, onuitg., par. 64.

68. Ibid., p. 18, dissenting opinion R. ERMACORA.

69. E.H.R.M., 7 december 1976, HANDYSIDE, Publ. Court, Reeks A., vol. 24, par. 48; E.H.R.M., 26 april 1979, SUNDAY TIMES, Publ. Court, Reeks A., vol. 30, par. 59; E.H.R.M., 25 maart 1985, BART-HOLD, Publ. Court, Reeks A., vol. 90, par. 55.

het E.H.R.M. vindt zijn eindpunt in de vraag naar de evenredigheid tussen de opgelegde sanctie of beperking en het nagestreefde doel.

9.2. Bijgevolg dient ook rekening te worden gehouden met de aard en draagwijdte van de opgelegde sanctie of beperking. Zo zal een *preventief verbod tot publikatie* van een bepaald artikel of tot uitzending van een bepaalde reportage anders worden geëvalueerd dan een veroordeling a posteriori wegens een bepaald misbruik van de expressievrijheid. In de SUNDAY TIMES-zaak legde het E.H.R.M. de nadruk op het feit dat door het rechterlijk verbod tot publikatie van de aangekondigde artikels het publiek en het publiek debat bepaalde belangrijke informatie onthouden werd. I.c. werd deze maatregel ter bescherming van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht beschouwd als een te verre gaande beperking in het kader van de expressie- en informatievrijheid. In zijn rechtsvergelijkende studie in verband met de beperkingen op de gerechtsverslaggeving schreef VAN NIEKERK later over deze zaak: 'if anything was calculated to undermine respect for the law it was the attempt to silence the Sunday Times from performing its basis journalistic duty regarding the thalidomide scandal'.⁷⁰

9.3. Ook in de BARTHOLD-zaak werd een verbod tot het uiten via de media van bepaalde verklaringen in strijd geacht met art. 10, lid 2. Volgens het E.H.R.M. hield de toepassing van een dergelijke maatregel het gevaar in dat in de toekomst de betrokken beroepsgroep niet langer zou deelnemen aan het publieke debat, hetgeen op zijn beurt een negatieve invloed zou uitoefenen op de informatietaak van de persmedia.⁷¹

9.4. In de HODGSON/CHANNEL FOUR-zaak daarentegen was de E.C.R.M. van oordeel dat een rechterlijk verbod tot uitzending van een gedramatiseerde juridische kroniek in verband met een proces waarin aspecten inzake de staatsveiligheid centraal stonden, geen voldoende grondslag opleverde om de aanklacht van strijdigheid met art. 10 E.V.R.M. ontvankelijk te verklaren. M.n. aanvaardde de E.C.R.M. de motivering volgens dewelke het uitzenden van het bedoelde programma een werkelijk risico op beïnvloeding van de jury met zich bracht en dus een gevaar inhield voor het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht. De E.C.R.M. benadrukte tenslotte dat door het opgelegde verbod de programmamakers en het TV-station geenszins verhinderd werden dezelfde informatie waarover zij beschikten in een ander programma naar voor te brengen en dat het verbod er enkel op gericht was de uitzending van het programma uit te stellen.⁷²

---

70. VAN NIEKERK, B., *The Cloistered Virtue. Freedom of Speech and the Administration of Justice in the Western World*, New York, Praeger, 1987, 43. Zie E.H.R.M., 26 april 1979, SUNDAY TIMES, Publ. Court, Reeks A., vol. 30, par. 65-67. Over de problematiek van het gerechtelijk publikatie- of verspreidingsverbod, zie ook: VOORHOOF, D. en BAERT, J., 'Rechter en persvrijheid', *Tegenspraak*, 1984, afl. 2, 14-20; VELAERS, J., 'Het rechterlijk publicatie- en verspreidingsverbod en de persvrijheid', noot onder Voorz. Rb. Tongeren, 5 juni 1984, *Limb. Rechtsl.*, 1984, 144-146; BREWAEYS, E., 'De grondwettigheid van een gerechtelijk publikatieverbod', *R.W.*, 1986-1987, 810-813.

71. E.H.R.M., 25 maart 1985, BARTHOLD, Publ. Court, Reeks A., vol. 90, par. 58-59.

72. E.C.R.M., 9 maart 1987, nr. 11553/85 en 11658/85, G. HODGSON, D. WOOLF PRODUCTIONS Ltd., NATIONAL UNION OF JOURNALISTS en CHANNEL FOUR TELEVISION Co. Ltd. t. V.K., onuitg., 17-18.

9.5. T.a.v. maatregelen waardoor wordt verhinderd dat bepaalde opinies of informatie aan het publiek worden medegedeeld, bestaat in elk geval een moeilijke bewijslevering van de noodzakelijkheid en evenredigheid. Zo kan een correctionele veroordeling wegens de publieke expositie van zedenschennende kunstwerken beschouwd worden als een met art. 10, lid 2 in overeenstemming zijnde maatregel, terwijl de verbeurdverklaring en vernietiging van de litigieuze kunstwerken kan beschouwd worden een sanctie die niet proportioneel is met het beoogde doel.⁷³

9.6. Anderzijds komt in de Straatsburgse jurisprudentie naar voren dat ook een *sanctionering a posteriori* nog altijd aan een strenge evenredigheidstoets moet voldoen. In de LINGENS-zaak was het E.H.R.M. van oordeel dat de veroordeling tot een geldboete, de verbeurdverklaring van de resterende nummers van het tijdschrift en de publikatie van het arrest, als een niet-evenredige maatregel moest worden aangemerkt. Het E.H.R.M. wees m.n. op het indirect preventief karakter van een dergelijke sanctie, die als een soort van censuurmaatregel is te beschouwen: 'although the penalty imposed on the author did not strictly speaking prevent him from expressing himself, it nonetheless amounted to a kind of censure, which would be likely to discourage him from making criticism of that kind again in future (...). In the context of political debate such a sentence would be likely to deter journalists from contributing to public discussion of issues affecting the life of community'. En het E.H.R.M. voegde eraan toe: 'By the same token, a sanction such as this is liable to hamper the press in performing its task of purveyor of information and public watchdog'.⁷⁴ In de BARFOD-zaak werd de veroordeling tot een geldboete wegens eeraantastende kritiek aan het adres van leden van de magistratuur door de E.C.R.M. beschouwd als een sanctie die niet noodzakelijk was in een democratische samenleving. Het E.H.R.M. achtte deze sanctie daarentegen wel toelaatbaar en noodzakelijk in een democratische samenleving.⁷⁵

9.7. Een kanttekening bij dit laatste arrest van het E.H.R.M. dringt zich op. In het BARFOD-arrest lijkt het E.H.R.M. namelijk extra bescherming te willen reserveren tegen kritiek op leden van de magistratuur en het E.H.R.M. legt daarmee een verdergaande beperking op aan de persvrijheid dan de E.C.R.M. eerder in haar rapport toelaatbaar achtte. Het BARFOD-arrest vormt een uitspraak die lijkt in te druisen tegen de evolutie in de rechtspraak van het E.H.R.M. betreffende art. 10 E.V.R.M. zoals deze in de periode 1976-1986 tot uitdrukking kwam. De arresten in de zaken GLASENAPP, KOSIEK en MÜLLER⁷⁶ vormden reeds eerder aanwijzingen voor het feit dat het E.H.R.M. in het recente verleden terughoudender is geworden en een voorzichtiger koers is gaan varen m.b.t. de dynamische interpretatie en het hoge beschermingsniveau dat m.n. aan de vrijheid van expressie en in-

73. E.H.R.M., 24 mei 1988, MULLER, Publ. Court, Reeks A., vol. 133, par. 43. Zie ook VOORHOOF, D., 'De tentoonstelling van picturale kunst en de goede zeden', T.G.R., 1988, afl. 3, 121-126.

74. E.H.R.M., 8 juli 1986, LINGENS, Publ. Court, Reeks A., vol. 103, par. 44.

75. Vgl. E.C.R.M., 16 juli 1987, nr. 11508/85, BARFOD t. Denemarken, onuitg., par. 57-75 en E.H.R.M., 22 februari 1989, BARFOD, onuitg., par. 31-36.

76. E.H.R.M., 28 augustus 1986, GLASENAPP, Publ. Court, Reeks A., vol. 104; E.H.R.M., 28 augustus 1986, KOSIEK, Publ. Court, Reeks A., vol. 105; E.H.R.M., 24 mei 1988, MÜLLER, Publ. Court, Reeks A., vol. 133.

formatie werd toegewezen. Het BARFOD-arrest toont samen met het GLA-SENAPP- en KOSIEK-arrest aan dat ook de invulling van de grondrechten door de Straatsburgse jurisprudentie aan een kritische evaluatie onderworpen moet blijven. Deze arresten leggen tegelijk de rivaliteit bloot van de dynamiek die mag verwacht worden bij het nastreven van een grondrechtenemancipatie via het recht en de rechtspraak.

10. Slot

10.1. Hiermee zijn de belangrijkste principes en toetsingscriteria aangeduid zoals ze in de Straatsburgse jurisprudentie naar voren komen in het onderzoek naar de toelaatbaarheid van sancties of beperkingen op de vrijheid van expressie en informatie.

Het restrictief of sanctionerend optreden tegen perspublicaties die kritiek bevatten op de gerechtelijke organisatie, op het verloop van bepaalde rechtsprocedures, op een rechterlijke uitspraak of op de rechters zelf, dient, vanuit het referentiekader van art. 10 E.V.R.M. en het fundamenteel belang van de vrijheid van expressie en informatie, in principe te worden afgewezen. Behalve het feit dat beperkingen of sancties slechts in extreem-uitzonderlijke gevallen in overeenstemming kunnen worden geacht met art. 10 E.V.R.M., moet worden benadrukt dat processen tegen dergelijke perspublicaties uiteindelijk inefficiënt en contraproductief zijn voor deze instanties waarvan men het gezag of de reputatie beoogt te beschermen. Op basis van zijn onderzoek werd door VAN NIEKERK gewezen op de onhoudbaarheid van de stelling 'that most of the speech restrictions on comment or critique of the administration of justice or of the judiciary (...) actually brought one iota of additional respect or protection to those values whose protection was ostensibly sought'.⁷⁷

10.2. Het afdwingen van het gezag en de onpartijdigheid van de magistratuur of de bescherming van de eer en reputatie van leden van de rechterlijke macht, wordt niet bereikt door een sanctionerend ingrijpen of het nastreven van een verkillings-effect, en zelfs als dat zo zou zijn, quod non, dan is de remedie minstens even erg als de kwaal. VAN NIEKERK vat het kernachtig samen als volgt: 'There is overwhelming merit in being conscious of the therapeutic social effect of allowing more rather than less critical speech and critical activities in relation to the least-controlled and least-scrutinized part of the trichotomy of government. It is also useful to be conscious of the fact that all speech restrictions, and perhaps even more particularly speech restrictions in the legal domain, have an inherent tendency to feed on themselves and to bolster informal restrictions and taboos, and that a slight and perhaps even considerable inconvenience and annoyance with robust language vis-à-vis the justice administration would generally be a fair price to pay for the undoubted advantages that the free speech would bring to the justice administration in a free society'.⁷⁸

77. VAN NIEKERK, B., o.c., 42.

78. Ibid., 96.